

Ute av syne – ute av sinn?

Menneskene vi stenger ute – mens deres kulturelle impulser har blitt våre.

Av Ann-Magrit Austenå, tidligere generalsekretær i NOAS, Norsk organisasjon for asylsøkere.

Høsten 2015 raknet det europeiske samarbeidet om mottak og behandling av søknader om beskyttelse fra mennesker på flukt. I Norge ble høye ankomsttall og fluktruten via Russland over Storskog i Finnmark starten på slutten av en norsk asylpolitikk godt innenfor rammene av FN-vedtak og anbefalinger. I alle årene etter har hovedlinjen i norsk asylpolitikk – uavhengig av regjering – vært at mennesker på flukt må holde seg i sine såkalte «nærområder» - og få sine søknader om beskyttelse behandlet der.

Kunstner Anne Biringvad reflekterer det politiske valget om ikke å hjelpe mennesker på flukt til asylsaksbehandling og mulig ny trygg start i Europa og Norge, mot de kulturelle impulser fra middelhavsområdet og Midt-Østen som gjenfinnes i det vi gjerne tenker på som «vår» kulturarv. Utstillingen viser blant annet en seng fylt av redningsvester og kelim-puter med ornamentikk og fargespekter til forveksling lik norsk husflid. Budskapet på Anne Jonsdotters 250 år gamle seng er at «godt sover den som frykter Gud!». Skrøpelige smuglerfarkoster trygger i liten grad flyktninger fra drukning og død.

Europa uforberedt

Håndteringen av asylsøkende som ankommer EU/EØS-området er regulert av Dublin-forordningene. Formålet med disse avtalene er å samkjøre EU/EØS-landenes asylsaksbehandling. På den ene siden skal asylsøkere sikres at et medlemsland gjøres ansvarlig for å behandle søknaden deres om beskyttelse, slik at de ikke blir kasteballer mellom land. På den andre siden skal avtalene hindre asylsøkere i å oppsøke flere land og slik «shoppe» en asylsaksbehandling der praksis er mest gunstig. Utfordringen er at systemet påfører yttergrenselandene mot sør og sørøst en større mottaksutfordring som europeiske «førsteland», enn rikere land lenger nord.

At mange mennesker i 2015 flyktet fra Midt-Østen mot Europa burde ikke kommet så uforberedt på europeiske statsledere. Heller ikke på den norske regjering, som fikk panikk da flyktninger fra Syria, Irak og Afghanistan oppdaget den såkalte arktiske ruten til Norge. Borgerkrigen i Syria hadde vart i mer enn fire år, og Assad-regimet terroriserte egen befolkning. Brutale IS-krigere rykket fram i Irak og deler av Syria, mens elendige forhold i flyktningleirene i Libanon, Jordan og Tyrkia bidro til at flere la ut på ny flukt. Men ingen felles initiativ var tatt for tilstrekkelig mottakskapasitet ved Europas yttergrenser. EU-statene Hellas, Kroatia og Ungarn manglet fungerende asylsystemer, og i Østerrike var det ingen politisk vilje til å ta et større ansvar for flyktningene som ble vinket nordover.

Merkel grep inn

I den kaotiske situasjonen med ansvarsfraskrivelse og svarteper-spill, valgte Tysklands forbundskansler Angela Merkel å ta ansvar. Av frykt for et fullstendig sammenbrudd for det europeiske asylsamarbeidet, aktiverte hun bestemmelser om at ett land kan tre inn i et annet lands sted – og insisterte på at grensen mellom Tyskland og Østerrike skulle holdes åpen. Hennes uttalelse 31. august «Wir schaffen das» («Vi klarer det») vil bli stående i Europeisk historie. Både som eksempel på politisk ansvar – og som en markering av den siste rest av en felles, ansvarlig europeisk asylpolitikk.

Bortsett fra Sverige, var det ingen andre stater som stilte opp på samme måte. I Tyskland oppsto praktiske utfordringer i mottak av nærmere 350 000 asylsøkere i løpet av få måneder. Utrygghet om landet ville håndtere utfordringene skapte politisk uro og grobunn for høyre-radikal nasjonalisme og rasisme. Nasjonalt oppsto et politisk press på Merkel for å finne løsninger utenfor Tyskland. 20. mars 2016 inngikk Tyskland på vegne av EUs medlemsstater en avtale med Tyrkia om å holde tilbake flyktninger, mot store økonomiske bidrag fra EU.

Tysk-tyrkisk handel

Avtalen innebærer at asylsøkere som kommer sjøveien til Hellas skal sendes tilbake til Tyrkia, mot at EU-stater tar imot syriske kvoteflyktninger fra Tyrkia. Slik har det ikke blitt. Da den korte fluktruten i Middelhavet ble blokkert, ble flyktninger tvunget ut på lengre og langt farligere fluktruter over Middelhavet. Mens tusenvis av asylsøkere, voksne og barn, strandet under inhumane forhold i leirer på de greske øyene. Asylsøkere som returneres til Tyrkia, har i svært liten grad tilgang til rettssikker asylprosedyre og flyktningstatus i Tyrkia. Tre år etter at EU-Tyrkia-avtalen ble inngått, informerte NOAS, Norsk organisasjon for asylsøkere, om svært få returer fra Hellas til Tyrkia. Antall mennesker som ankom de greske øyene en enkelt måned i 2019, var langt høyere enn det totale antallet personer returnert til Tyrkia.

Året etter vokste bekymringen for situasjonen for flyktningene i den største av de greske leirene; Moria på Lesbos. FNs Høykommissær for flyktninger og EU anmodet europeiske land om å bidra ved å hente ut flyktninger, spesielt utsatte barn. Mange norske kommuner vedtok ønske om å bosette enslige mindreårige og barnefamilier fra Moria. Regjeringen Solberg brukte på sin side mange måneder på å komme fram til at Norge bare hadde kapasitet til å ta imot 50 asylsøkere.

Norsk dobbeltspill

Samtidig drev Norge et dobbeltspill om behovet for å styrke internasjonalt samarbeid med en storstilt kampanje for å sikre en plass i FNs sikkerhetsråd. Sentralt i kampanjen var styrking av FNs rolle og samarbeid om folkerett og menneskerettighetene. Nasjonalt valgte regjering og opposisjon å innføre en rekke nye asylinnstramminger. Regjeringen skjerpet kravene til permanent opphold for flyktninger, mens opposisjonen i tillegg påla regjeringen å begrense retten til familiegjening. Flere av endringene er i strid med FNs høykommissærs anbefalinger til Norge.

Høsten 2021 anslås det at rundt 3 500 asylsøkere oppholder seg i Mavrovouni-leiren på Lesbos. Leiren ble opprettet etter at Moria-leiren brant i september 2020. Først etter brannen kom det EU-løfter om å opprette nye, tryggere og mer humane flyktningleirer. Ett år etter brannen har lite skjedd, og flyktningene på Lesbos, hvor flertallet er afghanere, frykter internering på ubestemt tid - uten asylsaksbehandling og framtidshåp. IRC, den internasjonale Røde Kors Komiteen, rapporterer om utbredt depresjon og sosial isolasjon blant flyktningene.

I august 2021 tok Taliban tilbake kontrollen over Afghanistan, og i løpet av noen få uker trakk USA og NATO ut sine siste styrker i landet. Vestlige borgere ble panikk-evakuert sammen med små grupper av afghanske medarbeidere, politikere, journalister og kvinneaktivister. Til tross for uttalt bekymring for situasjonen i Afghanistan, er norske myndigheter ikke villige til å hente ut afghanske flyktninger fra greske øyer eller oppheve vedtak om tvangsretur av afghanere med tidligere avslag på søknad om opphold i Norge. Eneste norske tiltak var å oppheve returplikten til Afghanistan, foreløpig fram til 31. januar 2022.

Situasjonen prekær ved Europas grenser

Ved utgangen av november 2021 er et europeisk asylsamarbeid så godt som usynlig, samtidig som situasjonen for mennesker på flukt er prekær ved Europas yttergrenser i øst, sør og vest. På grensen mellom Hviterussland og Polen brukes flyktninger i et kynisk politisk spill mellom Hviterussland og EU. I oktober rapporterte EU om at mer enn 20 000 migranter har druknet i forsøk på å ta seg over Middelhavet i perioden 2014 – 2021. Etter Brexit svikter grensesamarbeidet mellom Storbritannia og Frankrike. Noe som blir sett som en viktig årsak til at det igjen drukner voksne og barn i desperate forsøk på å krysse Den engelske kanal.

Heller ikke fra Støre-regjeringen kommer signaler om å ta et større medansvar for det som er den reelle flyktningkrisen i Europa: Et svarteperspill og en politisk ansvarsfraskrivelse som koster stadig flere menneskeliv ved EU- og EØS-landenes yttergrenser.